

Závěrečný projekt

Téma

Ve své diplomové práci bych se ráda věnovala problematice volného času u osob s mentálním postižením. Slovní spojení volný čas je v současné době stále více podporováno (jak různými komerčními zařízeními na straně jedné, tak tradičními zařízeními poskytující volnočasové aktivity na straně druhé) a jeho rozmach se datuje již od té doby, kdy lidé začali méně času věnovat práci a více se starat o kvalitu času, který věnují sami sobě, své rodině nebo aktivitám, které pro ně mají cenu, smysl. Zeptáme-li se kohokoliv na ulici, co si představuje pod pojmem volný čas a co v takovém čase většinou dělá, dostaneme jistě bohatou odpověď s nepřeborným množstvím informací. Jak tomu ale bude, zeptáme-li se na totéž osob s mentálním postižením nebo rodin, které mají dítě s mentálním postižením? Můžeme předpokládat, že výčet volnočasových aktivit bude jiný, bude omezený nebo se způsob trávení volného času nebude nijak lišit od osob intaktních? Téma mé práce jsem si zvolila především proto, že žiji na malém městě, které ale nabízí velké množství volnočasových aktivit pro intaktní děti. Ráda bych však zjistila, zda jsou stejné podmínky i pro rodiny a děti s postižením. Toto téma mě velice zajímá a výsledky výzkumu bych ráda využila jako praktický podklad pro město Mikulov na zefektivnění nabídky volnočasových aktivit s ohledem na rodiny a děti s mentálním postižením. Myslím si, že můj výzkum by pro speciální pedagogiku mohl být obohacující, jelikož by poskytl další informace o způsobu trávení volného času a především by pak byl přínosný pro samostatnou oblast jako analýza potřeb rodin a dětí s mentálním postižením ve volnočasové sféře. Ráda bych také porovnála, jak vnímají volný čas u osob s mentálním postižením lidé intaktní.

Cíl

Hlavním cílem mé diplomové práce je zmapovat a popsat možnosti volného času u osob s mentálním postižením v oblasti města Mikulov. Ráda bych ve svém výzkumu zjistila, po jakých aktivitách je největší poptávka ze strany rodin a dětí s mentálním postižením a jak tato poptávka koresponduje s nabídkou. Ráda bych provedla výčet volnočasových aktivit, které jsou nejvíce využívány dětmi s mentálním postižením, jak jsou rodiny spokojeny s nabídkou

volnočasových aktivit, co by chtěli zlepšit, co je dostačující a co naopak vůbec nesplňuje představu těchto rodin. Ráda bych také provedla komparaci názorů na způsob trávení volného času osobami intaktními.

Hlavní výzkumnou otázku bych si proto ráda definovala následovně:

Jak tráví volný čas děti s postižením v oblasti města Mikulov?

Jelikož je tato otázka sama o sobě nedostačující, ráda bych ji obohatila o vedlejší výzkumné otázky, které by zněly následovně:

- 1) Jaká je možnost zúčastnit se volnočasových aktivit společně s intaktními dětmi?**
- 2) Nabízí město nějaké speciální aktivity pro osoby s mentálním postižením?**
- 3) Jsou rodiče spokojeni s nabídkou volnočasových aktivit pro své děti?**
- 4) Jaký je pohled intaktní společnosti na možnost trávení volného času u osob s mentálním postižením a jak koresponduje se skutečností?**

Prostředky a metody

Při mém výzkumu bych se ráda zaměřila především na kvalitativní formu výzkumu, ačkoliv se přímo nabízí možnost sáhnout po kvantitativní formě. Ráda bych se však zabývala především na lidi a ne na čísla, protože právě o tom je speciální pedagogika. Chci vycházet z potřeb rodin, které mají děti s mentálním postižením a svým výzkumem pomoci zkompletovat požadavky, které vycházejí přímo od osob, kterých se daná věc týká. Díky svému výzkumu bych ráda popsala situaci volného času v městě Mikulově a jeho okolí. Pro komplexnější pohled bych ráda provedla komparaci názorů dvou odlišných skupin. Na jedné straně bych se ptala rodin, které mají dítě s mentálním postižením na způsob trávení volného času, na straně druhé bych se pak ráda ptala rodin a lidí intaktních, jak si myslí, že lidé s mentálním postižením mohou trávit svůj volný čas. Pro svůj výzkum bych využila rozhovorů, které bych analyzovala otevřeným kódováním. Nakonec bych provedla komparaci výsledků obou skupin (intaktní osoby vs. osoby s postižením).

Svoji diplomovou práci bych ráda zaměřila na porovnání vnímání volného času u rodin intaktních a rodin, kde se vyskytuje dítě s postižením. Pro komplexnější pohled bych provedla komparaci názorů dvou odlišných skupin. Na jedné straně bych se ptala rodin, které mají dítě s mentálním postižením, na způsob trávení volného času, na straně druhé bych se ptala rodin a lidí intaktních, jak si myslí, že lidé s mentálním postižením mohou trávit svůj volný čas.

Data pro svou diplomovou práci budu sbírat pomocí polo strukturovaných rozhovorů. Výběrový soubor respondentů bude probíhat metodou snowballu a záměrného výběru. První skupinu respondentů (intaktní) budu vybírat metodou záměrného výběru. Chci se zaměřit na širší spektrum věkového rozmezí respondentů. A to zhruba od 18 do 55 let. Dále chci získat názory od deseti respondentů a to tak, aby v pěti případech se jednalo o muže a v pěti případech o ženy. Druhá skupina (lidé s postižením, rodiny s dítětem s postižením) by se rovněž skládala z deseti respondentů (rodičů). Tyto respondenty bych kontaktovala pomocí kontaktů od známých, kteří vědí, že se v této rodině vyskytuje dítě s postižením. Od těchto rodin bych pak chtěla získat kontakty na další rodiny. U těchto respondentů bych se pak nesoustředila na rozložení muž/žena, věk. Pokud by to bylo možné, ráda bych u každé skupiny využila i metodu ohniskové skupiny, kde by respondenti společně hovořili o volném čase svých dětí. Rozhovory a výstup z ohniskových skupin bych analyzovala metodou otevřeného kódování. Poté bych provedla komparaci výsledků z obou skupin (intaktní osoby vs. osoby s postižením).

Plán rozhovorů – nástřel otázek, okruh dotazování:

1. Jak Vaše děti tráví svůj volný čas? Chodí spíše do kroužků, tráví svůj čas doma (TV, PC aj.) nebo volný čas tráví spíše s Vámi rodiči (vlastní aktivity, pomoc doma).
2. Co Vaše děti nejvíce baví? Co baví Vás? Podporujete děti v zájmech, chcete, aby měly alespoň podobné zájmy jako vy?
3. Jaká je nabídka volnočasových aktivit ve Vašem městě? Myslíte, že se nabídka zlepšuje? Je dostatečná? Kde vidíte rezervy?
4. Chodí Vaše dítě do kroužku s dítětem, které má nějaké postižení? Jak to na Vaše dítě působí? Jaký je Váš názor? Vadí Vám, že Vaše dítě chodí do kroužku s postiženým dítětem nebo je Vám to jedno nebo to naopak vidíte jako klad?
5. Jak a kde si myslíte, že rodiny, které mají dítě s postižením, tráví volný čas? Mají stejnou možnost volby nebo jsou vždy omezeni postižením?
6. Jaké možnosti mají děti s postižením ve vašem městě? Mají možnost chodit do kroužků jako ostatní děti?
7. Myslíte si, že jsou pedagogové/vedoucí kroužků připraveni na děti s postižením?
8. Je ve Vašem městě nějaká nabídka aktivit, která je pouze pro děti s postižením?

Ve svém výzkumu bych mohla mít například problém s neochotou respondentů podělit se o informace ze svého soukromí. Možná by se mi problematicky hledali respondenti, jejichž děti

jsou postižené. Vycházím z toho, že o této skupině v tomto městě nemám osobní zkušenosti, až na výjimku z pár rodin. Důležitá bude nejspíš motivace celého rozhovoru s rodiči. Myslím si, že pokud rodiče a respondenty navnadím s tím, že výstup z rozhovorů by mohl být inspirací pro město Mikulov a mohl by vést ke zlepšení nabídky volnočasových aktivit, mohla bych díky své práci pomoci dětem s postižením a jejich rodičům. Praktických problémů se ve svém výzkumu nebojím, jelikož město Mikulov a obyvatelé jsou velmi ochotní k řešení místní problematiky a jsou ochotní podílet se zlepšení situace ve městě.

Záznam z prvního realizovaného rozhovoru (rozhovor s rodičem dítěte bez postižení)

Respondent: Žena, 35 let, pracující, vdaná, 2 děti (9let, 7let), Mikulov

- 1. Jak Vaše děti tráví svůj volný čas? Chodí spíše do kroužků, tráví svůj čas doma (TV, PC aj.) nebo volný čas tráví spíše s Vámi rodiči (vlastní aktivity, pomoc doma).*

Děti chodí do kroužků třikrát týdně. Když kroužky nemají, tak jsou často u babičky nebo s námi doma. U babičky jsou většinou na zahradě nebo jdou někam na výlet, protože babička nemá počítač a televizi pouští jen na zprávy, tak to jsou potom spíš venku než doma. Když nejsou u babičky a dojdou domů ze školy a my s manželem pracujeme, tak jsou na počítači nebo na televizi. Na dvůr mají zákaz, protože by si mohli ublížit. O víkendech se snažíme někam jezdit, aby prostě kluci něco viděli, něco zažili, aby jenom neseděli doma a nezasekli se na jednom místě.

- 2. Co Vaše děti nejvíce baví? Co baví Vás? Podporujete děti v zájmech, chcete, aby měly alespoň podobné zájmy jako vy?*

Já jsem spíše sportovní typ a manžel je zase takový kutil. Takže když jedem na kolo nebo na procházku na kopeček nebo na Turolď, tak je to spíš moje iniciativa, když se něco kutí, vyrábí nebo modeluje, tak je to spíš z manželovy hlavy. Děti podporujeme v tom, aby něco dělaly, snažíme se jim pořád vymýšlet nějaký program, protože já osobně nefandím sedění u počítače a střílení po různých příšerách nebo lidech. To krade dětem dětství, bere jim to prostě čas, ve kterém se mohou naučit mnohem víc a můžou zažít něco mnohem lepšího než sedění u PC.

- 3. Jaká je nabídka volnočasových aktivit ve Vašem městě? Myslíte, že se nabídka zlepšuje? Je dostatečná? Kde vidíte rezervy?*

V našem městě je podle mě nabídka docela bohatá, i když mi tady chybí nějaké větší sportovní vyžití. Je tady možnost chodit na hřiště hrát fotbal a tak, ale to je neorganizované a děti nikdo nehlídá. Pro kluky tady naštěstí vyžití najdeme: je tu lacrossový tým co vím, pak fotbal, tenis, box... je tady toho hodně, pro holky je tady výběr menší. Spoustu nabídek má i dům dětí a mládeže a umělecká škola a ještě je tady i komerční sportovní středisko, které ale

nabízí činnosti pro dospělé než pro děti. Nabídka je dostatečná, záleží prostě jen na rodičích jestli mají peníze a chtějí své děti někam dát nebo ne.

4. *Máte zkušenosti z jiných měst? Například zprostředkovaně od známých? Nebo je podle Vás místo, od kterého by se mohl Mikulov učit?*

Mám sestru v Brně, ale to je s Mikulovem prostě nesrovnatelné že? Mikulov je malý a nemá tolik peněz jako Brno, pak jsou tady ale menší možnosti, s tím se musí počítat. Myslím, že to není ale na závadu, s tím nic neuděláme, když chceme, tak si do jiného města na lepší hřiště zajedeme. Taky se mi líbí hřiště v Rakousku, ale tam jsme úplně na jiné úrovni. Kdyby tady totiž bylo takové hřiště, které mají tady kousek za hranicemi, tak to cigáni hned rozeberou.

5. *Chodí Vaše dítě do kroužku s dítětem, které má nějaké postižení? Jak to na Vaše dítě působí? Jaký je Váš názor? Vadí Vám, že Vaše dítě chodí do kroužku s postiženým dítětem nebo je Vám to jedno nebo to naopak vidíte jako klad?*

Co vím, tak kluci s žádným takovým dítětem do kroužku nechodí. Posíláme je do dětského tanečního souboru a pak chodí do skautu. Tam žádné postižené děti nejsou. Pokud by tam ale byly, neviděla bych to jako překážku ani jako klad. Já osobně bych to brala neutrálně, postižené děti jsou jen postižené, záleží to na tom, jak by je bral učitel a vedoucí. Nemám ráda, když se jakkoliv odlišné děti nějakým způsobem protěžují nebo zvýhodňují. Je mi to jedno.

6. *Jak a kde si myslíte, že rodiny, které mají dítě s postižením, tráví volný čas? Mají stejnou možnost volby nebo jsou vždy omezeni postižením?*

Myslím, že rodiny, kde jsou postižené děti, mají omezené možnosti, je jasné že se musí přizpůsobit a vždycky se ohlížet na to, co jejich dítě může a nemůže. Nikdo nechce vlastním dětem přitěžovat. A všichni víme, jaké děti jsou zlé, takže si myslím, že je do kroužků moc neposílají, že jsou s nimi doma nebo jsou s nimi někde na výletě.

7. *Znáte nějaké rodiny, které mají postižené dítě.*

Neznám, jen tak z doslechu vím, že jich tu pár je... Víte, to se k Vám dostane, tady mají lidi z pomluv radost a spoustu lidí potěší, když máte v rodině neštěstí, je to smutné a je to tak. Já takové přímé známé nemám, takže ani nevím, co ty rodiny můžou dělat.

8. *Jaké možnosti mají děti s postižením ve vašem městě? Mají možnost chodit do kroužků jako ostatní děti?*

No jak jsem řekla před chvílí, naši kluci s žádným postiženým do kroužku nechodí a ani my s manželem nemáme známé, kteří by měli postižené děti, takže se v tomhle vůbec nevyznám. Myslím si ale, že to není nijak omezené (až teda na sportovní kroužky). Záleží to prostě jen na tom, jestli si to domluvíte se školou, s tím vedoucím nebo prostě s někým kdo vede kroužek.

9. *Myslíte si, že jsou pedagogové/vedoucí kroužků připraveni na děti s postižením?*

Když je to podle mého názoru člověk, který chce pracovat s dětmi, tak musí být připravený i na to, že tam může dojít i nějaké postižené dítě. Je to možnost, která tu prostě může být. Budu doufat, že na to připravení jsou, hlavně by měli připravit ostatní děti na to, že tam bude mezi nimi i postižený kamarád a aby si z něho neutahovali a tak.

10. *Je ve Vašem městě nějaká nabídka aktivit, která je pouze pro děti s postižením?*

O ničem takovém nevím, myslím, že se o tom ani nijak nemluví. Ve zpravodaji ani na plakátě jsem nikdy neviděla žádnou nabídku, která by to takhle oddělovala.

Do svého výzkumného návrhu bych možná ráda použila víc respondentů a ráda bych vytvořila lepší a promyšlenější výběrový soubor respondentů. Myslím, že bude složité hledat respondenty, které mají dítě s postižením, protože v místě mého bydliště nemám vůbec žádný přehled a mohla bych v tomto směru mít problémy. Plán svého výzkumu bych ale neměnila, myslím si, že je dobrý a že je promyšlený. S analýzou rozhovorů pomocí otevřeného kódování mám zkušenosti, protože tuto metodu využíváme v různých výzkumných aktivitách.

LITERATURA:

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: (teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času)*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2008. 221 s. ISBN 9788073674236.

OPATŘILOVÁ, Dagmar, VÍTKOVÁ, Marie. *Speciálně pedagogická podpora dětí a mládeže se speciálními vzdělávacími potřebami mimo školu = special educational support to children and youth with special educational needs outsider school*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011. 258 s. ISBN 9788021056930.

VERMA, Suman; LARSON, Reed W. *Examining adolescent leisure time across cultures: developmental opportunities and risks*. San Francisco: Jossey-Bass, 2003. 108 s. ISBN 9780787968366

VERGASON, Glenn A. ANDEREG, M. *Dictionary of special education and rehabilitation*. 4.th ed. Denver: Love Publishing Company. 1997. 210 s. ISBN 0891082433.

ŠVANCAROVÁ-SLABINOVÁ, Iva. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*. Vyd. 4., přeprac. Praha: Portál, 2011. 221 s. ISBN 9788073678890

LEČBYCH, Martin. *Mentální retardace v dospívání a mladé dospělosti*. 1. Vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. 248 s. ISBN 9788024420714.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4., rozš. A přeprac. Praha: Portál, 2008. 870 s. ISBN 9788073674144.

STRASSMEIER, Walter: KUBA, Petr. *260 cvičení pro děti raného věku: soubor cvičení pro děti s nerovnoměrným vývojem a děti handicapované*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2011. 291 s. ISBN 9788073678807.

PIPEKOVÁ, Jarmila. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 3. Přepřac. a rozš. Vyd. Brno: Paido, 2010. 401 s. ISBN 978807311980.

NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 2. Rozš a přeprac. Praha: Academia, 2009. 620 s. ISBN 9788020016805.

Projekt není špatný, těmi svými komentáři jsem spíš chtěla upozornit na některé nedotaženosti a nepromyšlenosti. Já osobně bych úplně z výzkumu vypustila ty intaktní rodiny – myslím že nic zajímavého nám nemohou říci. A zamyslela bych se nad tím, jak téma prohloubit, aby to nebyl jen popis poptávky a nabídky (tu nabídku musíte opravdu zkoumat také jinak než rozhovory s rodiči – oni nemusí o spoustě možností vůbec vědět). Ptala bych se, jak rodiny dětí s postižením strukturují jejich volný čas, jaké typy rodin vedou děti k jakým aktivitám (přes koho a jak se postižené dítě dostane k nějaké volnočasové aktivitě), zda se to liší u rodin, které mají i zdravé dítě (přistupují potom k volnému času postiženého dítěte jako k něčemu výrazně odlišnému, nebo naopak), jak to souvisí se sociálním statusem rodiny a jejím složením atd, jak to souvisí s různými typy (závažnostmi) postižení, s nutností navštěvovat lékaře (nemají rodiče dětí s postižením tendenci brát rehabilitace a vyšetření jako volnočasovou aktivitu – mj. i proto, že jim samotným to bere volný čas a nezbyvá tak už na skutečné koníčky dětí?) To samozřejmě předpokládá mít vzorek aspoň 8-10 rodin – na zachycení tématu ale myslím stačí bohatě jeden rozhovor. Zajímavé by také mohlo být zachycovat perspektivu přímo dětí.